Vol. 1, No. 1, 2015

УДК: 323.2+342.5

НЕПОТИЗМ ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Леся Дорош, Ольга Івасечко
Національний університет "Львівська політехніка"

(стаття надійшла до редколегії – 18.02.2015 р.; прийнята до друку – 26.03.2015 р.)

© Дорош Л., Івасечко О., 2015

Проаналізовано феномен "непотизму" в українській політичній, економічній та управлінській практиці, виявлено його характерні вияви і форми. Враховуючи високий показник України за індексом держав, у яких процвітає кумівство, стверджується про необхідність боротьби з цим явищем, що є однією з перших передумов ефективного та успішного державотворення в європейському розумінні.

Ключові слова: *корупція, непотизм, кронізм, кланова економіка, політична, управлінська система України.*

NEPOTISM AS POLITICAL AND LEGAL PROBLEM OF UKRAINE'S STATEBUILDING

Lesya Dorosh, Olga Ivasechko

It's analyzed the phenomenon of "nepotism" in Ukraine's political, economic and administrative practice, detected its distinctive displays and forms. Taking into account the high rate of Ukraine in the index of the states where nepotism prospers, it's claimed about the necessity of combat this phenomenon, which is one of the first prerequisites for effective and successful statebuilding in the European sense.

Key words: *corruption, nepotism, cronizm, crony capitalism, political and administrative system of Ukraine.*

За незвичними для пересічного українця словами "непотизм", "кронізм" ховаються звичні в укладі українського економічного, політичного та управлінського життя явища – кумівство, клановість, фаворитизм, тобто різні прояви корупції. Усвідомлюють наявність корупції всі громадяни України, однак визначення та пояснення багатогранних форм корупції, пошук способів подолання цих явищ є значним теоретичним та практичним завданням, адже, як стверджує Ф. Люїс, корупцію легше впізнати, ніж визначити [10, С. 5].

Складну ситуацію у згаданій сфері засвідчує, зокрема, один з рейтингів британського часопису "The Economist", у якому Україна потрапила до першої десятки держав, у яких процвітає кумівство, межуючи з такими державами як Гонконг, Сінгапур та Тайвань. Зокрема, наша держава займає четверту сходинку у рейтингу держав з "кумівською, клановою" економікою (англ. crony capitalism) – суспільств, у яких успіх у бізнесі залежить від особистих зв'язків бізнесменів з державними чиновниками [25]. Відтак, з "азійськими тиграми" Україну єднають не позитивні спроби запозичити з їхньої історії досвід та рецепти реформ, які ведуть державу до процвітання, а, головно, негативне явище, боротьба з яким є однією з перших передумов ефективного та успішного державотворення в європейському розумінні.

Явище непотизму – як прояв корупції, що є зловживанням владними повноваженнями в особистих інтересах [30, С. 8], притаманне для багатьох, зокрема й поліархічних політичних систем. Наприклад, Джон Ф. Кеннеді призначив свого брата Роберта Генеральним прокурором США [32]. Водночас авторитарні та тоталітарні режими ще більш уразливі до таких зловживань, адже чиновники не підконтрольні суспільству та, зазвичай, походять з одного середовища (наприклад, члени правлячої партії).

В Україні ситуація з непотизмом сприяє встановленню й утвердженню кланових відносин, адже представники різних політичних сил досить часто пов'язані між собою родинними узами, що перетворює ієрархію політичної системи на "клубок" заплутаних родинних зв'язків, що не сприяє ефективності представницьких інститутів, зокрема політичних партій [15, С. 255–256]. Окремі дослідники зазначають, що серед форм корупційних трансакцій впродовж 1991–2013 рр. особливо розповсюдженими стали саме фаворитизм, непотизм (кумівство), блат, покровительство та клієнтелізм, хабарі та підкуп і торгівля впливом [7].

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Колишній економічний радник В. Путіна А. Ілларіонов називає такий курс кадрової політики "своїзмом", тобто кланово-кастовою практикою розбудови державної влади, за якої на всі важливі посади призначають людей, що орієнтуються не на інтереси більшості населення країни, а на внутрішньокорпоративні стандарти особистої відданості першій особі чи її найближчим соратникам. Головним критерієм відбору за такої політики стає відповідність системі кланового розпізнавання "свій – чужий", а міра впливу функціонера визначається його наближеністю до "тіла" лідера бюрократично-владного "прайду", за сумісництвом – держави, а не його формальними функціями та повноваженнями на посаді [9].

Як стверджує Х.-Й. Лаут, корупція у проявах кумівства, патронажу, клієнтелізму, мафії, автократичних клік перешкоджає демократичному розвитку [31, С. 28]. Ю. Мацієвський зазначає, що згадані явища та інші неформальні практики в умовах слабкого суспільного імунітету – дієвих формальних інститутів, передусім Конституції, паразитують на суспільному організмі аж до його загибелі [12]. Отже, сьогодні **актуалізуються** дослідження тих перешкод, які стоять на шляху вирішення основних проблем українського державотворення, а, відтак, у їх контексті необхідним стає детальний аналіз історичних прецедентів та сучасних прикладів зловживань на державній службі та на вищих щаблях управлінської та політичної еліт України. Такі дослідження з виявлення шляхів подолання проблем українського державотворення стануть важливим теоретичним доповненням до практичних кроків у боротьбі зі зловживаннями в українській владній еліті. Окрім того, особливо необхідним є аналіз особливостей трансформації політико-правової культури населення та політичних еліт, для якої притаманними є "пострадянськість" (за А. Бобрук) як неприродний симбіоз декларованої на словах відданості демократичним інститутам і здійснюваної недемократичної практики [26].

Аналіз джерельної бази цього дослідження засвідчує чималу увагу дослідників до проблем корупції та її різновидів, антикорупційної діяльності тощо. Зокрема, слід відзначити праці М. Фоміної та В. Кузьменка, Ю. Мацієвського, Л. Білінської, І. Валюшка, однак за комплексного виділення дослідниками типологій корупційних дій, губиться більше детальне вивчення окремих феноменів, що пов'язні з корупцією, які проявляються в українському суспільстві, та їх дослідження з погляду трансформації політичної культури українців.

Практика боротьби з непотизмом, який отримав таке поширення в українському політикумі, отримала й відповідне нормативно-правове закріплення. У Конвенції ООН проти корупції [6] непотизм вважається проявом корупції, що завдає шкоди суспільству та державі. Непотизмом визначається здобуття особою нових посад чи переваг не через високі професійні здібності, а через її причетність до певного середовища.

У Законі України "Про засади запобігання та протидії корупції" (ст. 9 "Обмеження щодо роботи близьких осіб") зазначено, що держслужбовцям заборонено мати в безпосередньому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути безпосередньо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам [18]. Закон, що набрав чинності 1 січня 2010 р., загрожує порушникам як штрафами та позбавленням волі, так і занесенням до єдиного реєстру чиновників-корупціонерів [23]. Згаданий закон втратить чинність у квітні 2015 р. у зв'язку і прийняттям Закону "Про запобігання корупції", в якому у ст. 27 продубльовано норми щодо обмеження спільної роботи близьких осіб [17]. У контексті боротьби з кумівством слід згадати й Закони України "Про державну службу" (ст. 12) [16] та "Про службу в органах місцевого самоврядування" (ст. 12) [19]. До "близьких осіб" законом передбачено "подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені, а також інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки" [20].

Резюмуючи, необхідно відзначити брак концептуальних досліджень (які б замінили публіцистичні праці та есеї людей, яким не байдуже майбутнє України), у яких не тільки б фіксувались факти непотизму та інших проявів корупції на усіх рівнях владної піраміди, але й пропонувались конкретні шляхи інституційного реформування та зміни психологічної та поведінкової компоненти політичної системи України.

Метою статті є виявлення характерних ознак непотизму в українському політикумі та пошук способів зменшення та подолання зловживань, пов'язаних із становищем особи та її друзів/родичів у політичній, зокрема, управлінській ієрархії у контексті українського державотворення та трансформації політичної культури українців.

Появу непотизму у Західній Європі датують періодом Середніх віків (XIV–XV ст.), коли папи римські практикували роздачу вищих церковних посад чи земель своїм родичам, передовсім – незаконним синам, яких називали "племінниками" (лат. nepos – рід, nepotis – онук, племінник) [34]. На сучасному етапі найпоширенішими його прикладами є надавання посад у чиновницьких структурах, бізнес-організаціях, з опертям на родинні, дружні зв'язки. Це явище дослідники простежують також у поліархічних, авиторитарних чи гібридних режимах під час формування виборчих списків кандидатів на різних рівнях виборів, пропонування політичними партіями кандидатів на державні посади тощо.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Непотизм визначають як фаваритизм, прихильність до певних осіб (родичів, друзів), що дає їм змогу отримати переваги під час працевлаштування, зокрема, під час призначення на впливові посади, здобуття статусів, незалежно від їхніх професійних якостей, компетенції та кваліфікації. У разі призначення на високі посади, де-юре, увага повинна бути звернена на досвідчених, висококваліфікованих кандидатів, де-факто ж призначаються менш кваліфіковані родичі, друзі, однопартійці [32]. Кумівство та клановість виникає, коли той, хто призначає, та той, кого призначають, перебувають у соціальному контакті. Окрім того, часто призначення певної особи, яка не може займати ту чи ту посаду, відбуваються, оскільки вона не підриватиме авторитету керівника або висловлювати протилежну до нього позицію/думку.

Отож непотизм є формою корупції у державних органах. У кумівстві особливо часто звинувачують політичних високопосадовців та чиновників нижчого рівня, адже вони витрачають громадські кошти. Зазвичай, політики оточують себе висококваліфікованими працівниками, підлеглими, а, відтак, з часом розвивають соціальну, бізнесову та політичну дружбу з ними, що спричиняє у подальшому їх призначення на посади як друзів (кронізм), а також сприяє наданню їм вигідних урядових контрактів. Йдеться про те, що група таких друзів і є тією "силою", що "тримає" чиновника на його впливовій позиції, посаді. У Великій Британії явище кронізму характеризують усталеними словосполученнями на зразок "старі шкільні краватки" або "клуб давніх друзів". В Україні кронізм визначається як "кумівство" [14].

Сьогодні кумівство часто стає очевидним, втім, як вже зазначалось, його факт важко довести юридично чи продемонструвати у ЗМІ. Отож, призначення, за якими простежується кумівство та дружба, є юридично і (чи) професійно спірними, часто провокують конфлікти в політичній та управлінській сферах, адже мають наслідком прийняття неефективних рішень, втрату мотивації та зниження продуктивності праці [27]. Однак, такі призначення можуть схвалюватись чи ігноруватись суспільством, залежно від рівня свободи у ньому.

Термін "непотизм" також часто використовується для опису типу економіки, в якій успіх у бізнесі залежить не від ефективності керівника, а від його близьких, дружніх відносин з державними чиновниками, а переваги фаворитизму проявляються під час розподілу законодавчих дозволів, урядових субсидій або спеціальних податкових пільг. У економічній сфері кумівство, клановість руйнує принципи, правила ринкової економіки, внаслідок чого взаємодія відбувається між впливовими людьми з різних організацій/установ, які поєднані бізнесовою інформацією та соціальними зв'язками. Відтак, йдеться про часті нечесні ділові практики у суспільствах з неефективною правовою системою.

Для того, щоб законодавчо забезпечити, гарантувати власну економічну вигоду за будь-яких умов, бізнесмени встановлюють кумівські зв'язки з парламентарями та урядовцями. Як наслідок цього, посадовці можуть надати, чи лобіювати надання, певним підприємствам (керівниками яких є їхні друзі чи родичі) більш сприятливих умов господарювання, субсидій та інших вигод, яких не мають інші. Відтак, надання урядом цих несправедливих переваг політично заангажованим керівникам підприємств, підриває конкуренцію, яка є "серцем" економічної свободи. Самостійно вибираючи у такий спосіб переможців і переможених, чиновники руйнують вільний ринок, створюють державу корпоративного, а не загального добробуту, залучають політиків і бізнесменів до корупції та "відкатів".

У цьому контексті, дослідники говорять про своєрідне "захоплення" або "скупку" держави. Отже, формування олігархічно-кланової системи держави обґрунтовується тим, що за такої системи олігархи мають реальну державну владу, формують "правила гри", призначають міністрів, інколи уряди загалом, та стежать за задоволенням власних інтересів. Вони формують новий правлячий, законодавчий і бюрократичний клас у центрі, регіонах та закордоном [29, P. 1].

Кумівство, кронізм найбільше проявляється у таких формах під час:

- надання субсидій – державних коштів, які надаються компанії або галузі, з огляду на необхідність корегування ринку, який уряд вважає "провальним", що дає змогу певній компанії або галузі, отримати більший, аніж за "звичайних" умов, прибуток або збільшити власну рентабельність;
- рефінансування, коли уряд витрачає гроші, щоб підтримати бізнес, що має проблеми, намагаючись запобігти наслідкам, які можуть викликати ці проблеми;
- надання державних позик чи платежів, що пропонуються урядом на пільгових умовах конкретним компаніям або галузям;
- встановлення урядом тарифів (податок на імпорт або експорт, ціни, що визначаються державою, створення ринкових бар'єрів), які захищають певні галузі промисловості чи підприємства;
- забезпечення особливих інтересів через зловживання законодавством для схвалення і збереження ділових інтересів;
- у феномені "дверей, що крутяться", тобто відносин між законодавцями або регуляторами та галузями, які вони регулюють, що передбачають перехід осіб, які були зайняті у регулюючих органах, на роботу в підприємства, які вони колись регулювали, і навпаки;

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

§ ліцензування професійної діяльності – надання дозволу від керівного органу, який необхідний для певного виду діяльності [28].

Економічні та соціальні втрати від таких зловживань загалом зазнає все суспільство. Йдеться про зменшення відкритості ринку, спроможності більшості населення до ведення бізнесу, зростання цін на товари широкого вжитку, зменшення бюджетних надходжень, неефективність інвестицій та непродуктивну економічну діяльність. Окрім економічних наслідків, такі прояви корупції впливають на встановлення певного способу прийняття політичних рішень у державі, а, отже, становлення певного типу політичного режиму.

На наближення/віддалення нашої держави до демократії (зокрема й враховуючи показники різних проявів корупції, клановості, непотизму) вказують показники різноманітних рейтингів та індексів, у яких промоніторено та зіставлено динаміку політичних процесів у різних державах. Йдеться про проекти організації "Freedom House" (США), Центру прикладних політичних досліджень та Фонду Бертельсмана (Німеччина), тижневика "The Economist" (Великобританія) тощо [24]. До прикладу, у звіті американської організації "Freedom House" (липень 2012 р.) зазначено, що "найбільш вартим уваги моментом є так звана "фамілізація", тобто роль родинних зв'язків у зміцненні влади та корупції в Україні" [8, С. 16]. За даними Індексу сприйняття корупції 2013 р., ситуація в Україні є невтішною: в цьому році наша держава посіла 144-те місце зі 176 країн, охоплених дослідженням, набравши 26 балів зі 100 можливих. У підсумку, за даними міжнародної організації "Transparensy International", якщо країна набирає менше ніж 30 балів, такий результат вважається "ганьбою для нації" [21].

Згаданий вище рейтинг держав з кумівською, клановою економікою, що запропонований журналом "The Economist", вказує на результати для 23 країн, п'ять з яких – найбільш розвинуті, десять – ті, що розвиваються, і вісім – для яких непотизм є однією із значних загроз (табл. 1.) [33]. Що вищим є цей показник для певної держави, то більшою є ймовірність, що її економіка страждає від значного кланового капіталізму.

Таблиця 1

Індекс держав з кумівською економікою

№ з/п	Показник 2014 р. (2007 р.)	Показник інституційної спроможності (де 1 – найнижчий показник)
1	Hong Kong *(1)*	22
2	Russia *(2)*	3
3	Malaysia *(3)*	18
4	Ukraine *(4)*	2
5	Singapore *(5)*	23

Продовження табл. 1

№ з/п	Показник 2014 р. (2007 р.)	Показник інституційної спроможності (де 1 – найнижчий показник)
6	Philippines *(9)*	7
7	Mexico *(7)*	6
8	Taiwan *(10)*	17
9	India *(6)*	9
10	Indonesia *(18)*	11
11	Argentina *(16)*	1
12	South Africa *(11)*	16
13	Brazil *(14)*	4
14	Turkey *(8)*	12
15	Britain *(15)*	21
16	Thailand *(23)*	10
17	United States *(12)*	15
18	Poland *(13)*	8
19	China *(19)*	13
20	France *(20)*	14
21	Japan *(17)*	20
22	South Korea *(22)*	5
23	Germany *(21)*	19

Із усіх великих економік планети показники РФ за цим індексом є найгіршими. Період переходу від комунізму є свідченням, як політична еліта цієї держави привласнювала природні ресурси у 1990-х роках, а, відтак, олігархи ставали ще багатшими, тоді як ціни на товари для пересічних громадян зростали. Цей досвід стосується й України [33].

Слід врахувати й те, що країни, які мають низькі показники за індексом непотизму загалом можуть мати кращу управлінську систему та інститути. Але ефективний уряд – це не єдина гарантія низьких показників кумівства. Наприклад, Гонконг та Сінгапур мають чимало мільярдерів, які пов'язані дружніми чи іншими близькими відносинами з управлінською бюрократією, однак мають високі показники за інституційною спроможністю.

Отож попри певні недоліки розрахунку індексу кумівства та клановості, показники і місце України у ньому є вкрай невтішними. Яскравим прикладом непотизму в українському політикумі аналітики називають кадрову політику Президента України В. Ющенка, що ґрунтувалася на емоціях та примхах першої особи держави та її оточення. Як наслідок, в українському політичному дискурсі набуло поширення словосполучення "любі друзі" для позначення управлінської системи з поширеним непотизмом та клієнтелою, пов'язаними з особою глави держави. Відтак, задекларовані вимоги до управлінських кадрів, такі як професіоналізм, патріотизм та порядність (політика "трьох П"), відійшли на другий план. На першому ж плані залишились ті, хто відповідав головній й найсуттєвішій характеристиці будь-якого претендента на керівну

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

посаду – належністю до "своїх", що повинна була переважати всі інші характеристики і чесноти [9]. За час керування державою В. Януковича в політико-економічній системі України виокремився специфічний персоналізований суб'єкт, який в інформаційно-аналітичних виданнях позначається як президентська "Сім'я" [20].

Дослідити, як кумівство впливає на політику в державі і як схематично працює, на жаль, досить важко, однак слід однозначно стверджувати, що "павутина" кумівства не зменшується, а розростається. Першість у кумівстві тримає В. Ющенко, кумами якого є екс-президент Грузії М. Саакашвілі, сьогоднішній президент України П. Порошенко і ще понад десяток не менш знаних українських політиків та банкірів [5; 23]. Сьогодні у команді П. Порошенка працюють його куми Ю. Стець та О. Білозір. Також важливо, що в українській політиці різноманітні політичні чвари не заважають кумівським стосункам. Поширеною в Україні є практика заміщення держпосадовця на його посаді його ж дітьми, дружинами чи кумами [11].

Кумівство та дружба є постійними рисами людей, а, отже, породжують, культуру кумівства, що перешкоджає втіленню принципу справедливості, "загального блага". Відтак, для громадськості це є великим викликом, оскільки практика прихованого фаворитизму та кумівство підривають прозорість державного управління, регулювання, прийому на державну службу та укладання державних контрактів тощо. У підсумку кумівство послаблює не лише моральний дух людей на державній службі, а, передусім, суспільну віру у чесність уряду, високопосадовців та чиновників різного рівня.

Сучасна політична практика засвідчує, що вкрай потрібними є запобіжні механізми, які запобігатимуть зловживанню особистими стосунками з боку державних службовців, порушення, що сприяють клановості та кулуарності прийняття рішень на державному та місцевому рівнях в інтересах лише невеликої групи людей, пов'язаних родинними або ментальними стосунками. У цьому випадку необхідним є обмеження такої діяльності родичів чи близьких осіб, які займають державні посади, можуть впливати на їх підприємницьку діяльність, одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів або пільг; сприяти призначенням на посади осіб, які не мають переваг перед іншими кандидатами, неправомірно надавати перевагу фізичним і (або) юридичним особам у зв'язку з підготовкою (виданням) нормативно-правових актів тощо.

Незважаючи на зростання зловживань, пов'язаних із кумівством та клановістю, є підстави і можливості для змін. Так, для них необхідними є жорсткіше регулювання у сферах, у яких процвітає непотизм; суворіше покарання посадовців, зокрема високого рангу, за "допомогу" друзям/родичам у покращенні стану справ їхнього бізнесу; значення має й прискіпливість та уважність інвесторів, які не вкладатимуть гроші у державу з неринковими відносинами та поганим управлінням. Відтак, у найближчій перспективі, саме подолання таких зловживань стане вимогою для країн зі значним тіньовим сектором економіки.

Підсумовуючи, слід зазначити, що досвід окремих країн, до прикладу Тайваню, засвідчує, що універсальних рецептів політичного та економічного розвитку та процвітання не існує. Інколи корупція, ізоляція, експортозалежність та кумівство можуть стати шляхом до економічного процвітання, а, відтак, згодом і демократизації як наслідку "економічного дива". В українському ж випадку непотизм як вияв корупції загальнодержавного рівня є свідченням своєрідного трактування кожною новою владою "оновлення" країни. Йдеться, на їхній погляд, про "заповнення пустот", що виникли у зв'язку з відставкою чи втечею конкурентів – колишніх можновладців, своїми родичами і близькими [11]. Таке бажання посадовців можна зрозуміти, але не можна виправдати той спокій, з яким такі призначення та оновлення сприймає українське суспільство, для національної свідомості якого, однак, корупція є нормою сьогодення, легким способом вирішення різноманітних проблем. Відтак, цей комплексний двосторонній процес подолання корупційних відносин слід вважати однією з важливих стадій українського державотворення.

Формування владних "династій", передання елітного статусу народного депутата у спадок (за висловом В. Фесенка), тобто непотизм та кронізм не є суто українським явищем, воно притаманне для багатьох країн та суспільств, постійно трансформується, пристосовуючись до умов розвитку суспільства та держави. Негативні ефекти та наслідки цих феноменів вимагають не лише конкретних антикорупційних заходів, а й трансформації суспільної свідомості загалом, яка на такі прояви корупції відповідно реагуватиме, руйнуючи усталені норми лобіювання та прийняття рішень, які вигідні для представників влади або осіб, наближених до неї, "фасадні" ознаки демократичності українського суспільства та політичної еліти, збільшуючи ефективність функціонування інститутів політичної системи. Відтак, вважаємо перспективними дослідження подолання окремих проявів корупції серед політичної еліти та населення України з погляду трансформації політичної свідомості та поведінки громадян, зменшення авторитарних тенденцій політичного режиму, що формується.

1. Білінська Л. В. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище / Л. В. Білінська // Науковий вісник Міжнародного гуманітраного університету. – Сер.: Юриспруденція. – 2013. – № 6-1. – Т. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/j-

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

pdf/Nvmgu_jur_2013_6-1(1)__36.pdf. 2. Бобрук А. Мімікрія як деструктивний чинник політичної культури українського суспільства / Бобрук Алла [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/Spup_2014_4_23.pdf. 3. Валюшко І. В. Антикорупційна політика: концептуальні підходи / І.В. Валюшко // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 4 (29). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/spa_2013_4_15.pdf. 4. Газубей А. Семейные узы в Раде: при Ющенко – кумовья, при Януковиче – сыновья, а сейчас одни братья / Алексей Газубей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kp.ua/politics/490876-semeinye-uzy-v-verkhovnoi-rade-pry-yuschenko-kumovia-pry-yanukovyche-synovia-a-seichas-odny-bratia. 5. Дуда А. Об'єднані опозицією: до прохідної частини "Батьківщини" потрапили потенційні "тушки" і нове покоління "любих друзів" / Андрій Дуда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tyzhden.ua/Politics/56763. 6. Конвенція ООН проти корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_c16. 7. Копистира А. М. Типологія корупції в Україні / А. М. Копистира [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv. gov.ua/j-pdf/inek_2013_8_8.pdf. 8. Креймер Д. Б'ючи на сполох – раунд 2: на захист демократії в Україні. Продовження звіту Freedom House (липень 2012) / Д. Креймер, Р. Нурік, О. Сушко та ін. – К. : [б. в.], 2012. – 20 с. 9. Лосєв І. Симулякри української демократії / Ігор Лосєв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tyzhden.ua/Politics/23922. 10. Люїс Ф. Світове явище / Ф. Люїс // Курьер ЮНЕСКО (корупція). – 1996. – серпень. – С. 3–14. 11. Малко Р. Мандат у спадок / Роман Малко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tyzhden.ua/Politics/121928. 12. Маційовський Ю. В. Зазираючи у майбутнє: сценарії інволюції дефектної демократії в Україні / Ю. В. Маційовський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdupol_2010_149_137_5.pdf. 13. Ніколаєнко Т. Парламентський непотизм. Родинні підряди штурмують Раду / Тетяна Ніколаєнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/09/11/6972487/view_print/. 14. Олійник О. Фаворитизм і кронізм як основні критерії кадрового добору політико-управлінської еліти в Україні / Олена Олійник // Віче. – 20/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.viche.info/journal/4402/. 15. Політологія: сучасні терміни і поняття. Короткий навчальний словник-довідник для студентів ВНЗ І–IV рівнів акредитації. – 3-тє вид., випр. і доп. / уклад.: В. М. Піча, наук. ред. Л. Д. Климанської, Я. Б. Турчин, Н. В. Хоми. – Львів : Новий світ-2000, 2014. – 516 с. 16. Про державну службу: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3723-12. 17. Про запобігання корупції: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon1.rada.gov.ua/ laws/show/1700-18. 18. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon1. rada.gov.ua/laws/show/3206-17. 19. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2493-14. 20. Рабінович С. Неформальні практики публічної влади як форма дії фактичної конституції / С. Рабінович // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 3 (74) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/vapny_2013_3_16.pdf. 21. Томкіна О. Принцип доброчесності державної влади: постановка проблеми / О. Томкіна // Вісник Національної академії правових наук України. – 2014. – № 1 (76) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/vapny_2014_1_8.pdf. 22. Фоміна М. В. Сутність, форми і класифікація корупційних відносин / М. В. Фоміна, В. В. Кузьменко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2013_21(1)__31.pdf. 23. Хто кому кум у вітчизняній політиці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tyzhden.ua/Publication/2225. 24. Чабанна М. В. Можливості застосування неоінституційного підходу до дослідження політичних режимів у перехідних державах / М. В. Чабанна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/Magisterium_p_2012_46_4.pdf. 25. Экономические чудеса из политического сора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gazeta.comments.ua/?art=1414659545. 26. Як позбутися пострадянськості? / Проект Інституту світової політики за підтримки Чорноморського фонду регіональної співпраці. – К., 2012. – 150 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iwp.org.ua/img/postsov_all_ukr.pdf. 27. Alper Buyukarslan B. The overall outlook of favoritism in organization: A literature review / B. Alper Buyukarslan, N. Derya Ergun Ozler // International Journal of Business and Management Studies. – 2011. – Vol. 3, № 1. – P. 275–284. 28. Cronyism in America [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.freedom-partners.org/issues/cronyism-in-america/. 29. Grimshaw C. Offshore, on radar / C. Grimshaw // Legal Week. – 2004. – № 11. – P. 2–5. 30. Helping Countries Combat Corruption. The Role of the World Bank. Poverty Reduction and Economic Management // The World Bank. – September, 1988. – P. 8. 31. Lauth H.-J. Informal Institutions and Democracy / H.-J. Lauth // Democratization. – 2000. – Vol. 7. – No 4. – P. 21–50. 32. Nadler J. Favoritism, Cronyism, and Nepotism / Judy Nadler and Miriam Schulman [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.scu.edu/ethics/practicing/focusareas/government_ethics/introduction/cronyism.html. 33. Our crony-capitalism index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economist.com/news/international/21599041-countries-where-politically-connected-businessmen-are-most-likely-prosper-planet. 34. Solomon D. Nepotism, patronage and the public trust / D. Solomon. – 27 February 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.integrity.qld.gov.au/library/document/catalogue/speeches-articles/ Nepotism%20 and%20the%20public%20trust%20(2).pdf.

1. Bilinska L. V. Koruptsiia yak sotsialne, psykholohichne i moralne yavyshche / L. V. Bilinska // Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitranoho universytetu. – Ser.: Yurysprudentsiia. – 2013. – № 6–1. – T. 1 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvmgu_jur_2013_6-1(1)__36.pdf. 2. Bobruk A. Mimikriia yak destruktyvnyi chynnyk politychnoi kultury ukrainskoho suspilstva / Bobruk Alla [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http:// www.nbuv.gov.ua/j-pdf/Spup_2014_4_23.pdf. 3. Valiushko I. V. Antykoruptsiina polityka: kontseptualni pidkhody / I.V. Valiushko // Stratehichni priorytety. – 2013. – № 4 (29). [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/spa_2013_4_15.pdf. 4. Hazubei A. Semeinyie uzyi v Rade: pry Yushchenko – kumovia, pry Yanukovyche – syinovia, a seichas odny bratia / Aleksei Hazubei [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.kp.ua/politics/490876-semeinye-uzy-v-verkhovnoi-

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

rade-pry-yuschenko-kumovia-pry-yanukovyche-synovia-a-seichas-odny-bratia. 5. Duda A. Ob'iednani opozytsiieiu: do prokhidnoi chastyny "Batkivshchyny" potrapyly potentsiini "tushky" i nove pokolinnia "liubykh druziv" / Andrii Duda [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.tyzhden.ua/Politics/56763. 6. Konventsiia OON proty koruptsii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.zakon1.rada. gov.ua/laws/show/995_c16. 7. Kopystyra A. M. Typolohiia koruptsii v Ukraini / A. M. Kopystyra [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv. gov.ua/j-pdf/inek_2013_8_8.pdf. 8. Kreimer D. B'iuchy na spolokh – raund 2: na zakhyst demokratii v Ukraini. Prodovzhennia zvitu Freedom House (lypen 2012) / D. Kreimer, R. Nurik, O. Sushko ta in. – K. : [b. v.], 2012. – 20 s. 9. Losiev I. Symuliakry ukrainskoi demokratii / Ihor Losiev [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.tyzhden.ua/Politics/23922. 10. Liuis F. Svitove yavyshche / F. Liuis // Kurer YuNESKO (koruptsiia). – 1996. – serpen. – S. 3–14. 11. Malko R. Mandat u spadok / Roman Malko [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.tyzhden.ua/Politics/121928. 12. Matsiievskyi Iu. V. Zazyraiuchy u maibutnie: stsenarii involiutsii defektnoi demokratii v Ukraini / Iu. V. Matsiievskyi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdupol_2010_149_137_5.pdf. 13. Nikolaienko T. Parlamentskyi nepotyzm. Rodynni pidriady shturmuiut Radu / Tetiana Nikolaienko [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.pravda.com.ua/articles/2012/09/11/6972487/ view_print / 14. Oliinyk O. Favorytyzm i kronizm yak osnovni kryterii kadrovoho doboru polityko-upravlinskoi elity v Ukraini / Olena Oliinyk // Viche. – 20/2014 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.viche.info/journal/4402/ 15. Politolohiia: suchasni terminy i poniattia. Korotkyi navchalnyi slovnyk-dovidnyk dlia studentiv VNZ I-IV rivniv akredytatsii. – 3-ie vydannia, vypravlene i dopovnene / uklad. V. M. Picha, nauk. redaktsiia L. D. Klymanskoi, Ia. B. Turchyn, N. V. Khomy. – Lviv : Novyi svit-2000, 2014. – 516 s. 16. Pro derzhavnu sluzhbu: Zakon Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3723-12. 17. Pro zapobihannia koruptsii: Zakon Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1700-18. 18. Pro zasady zapobihannia i protydii koruptsii: Zakon Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3206-17. 19. Pro sluzhbu v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia: Zakon Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.zakon3.rada. gov.ua/laws/show/2493-14. 20. Rabinovych S. Neformalni praktyky publichnoi vlady yak forma dii faktychnoi konstytutsii / S. Rabinovych // Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy. – 2013. – № 3 (74) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/vapny_2013_3_16.pdf. 21. Tomkina O. Pryntsyp dobrochesnosti derzhavnoi vlady: postanovka problemy / O. Tomkina // Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy. – 2014. – № 1 (76) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/vapny_2014_1_8.pdf. 22. Fomina M. V. Sutnist, formy i klasyfikatsiia koruptsiinykh vidnosyn / M. V. Fomina, V. V. Kuzmenko [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/ecvu_2013_21(1)__31.pdf. 23. Khto komu kum u vitchyznianii politytsi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.tyzhden.ua/Publication/2225. 24. Chabanna M. V. Mozhlyvosti zastosuvannia neoinstytutsiinoho pidkhodu do doslidzhennia politychnykh rezhymiv u perekhidnykh derzhavakh / M. V. Chabanna [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/Magisterium_p_2012_46_4.pdf. 25. Экономycheskye chudesa yz polytycheskoho sora [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.gazeta. comments.ua/?art=1414659545. 26. Iak pozbutysia postradianskosti? / Proekt Instytutu svitovoi polityky za pidtrymky Chornomorskoho fondu rehionalnoi spivpratsi. – K., 2012. – 150 s. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.iwp.org.ua/img/postsov_all_ukr.pdf. 27. Alper Buyukarslan B. The overall outlook of favoritism in organization: A literature review / B. Alper Buyukarslan, N. Derya Ergun Ozler // International Journal of Business and Management Studies. – 2011. – Vol. 3, № 1. – P. 275–284. 28. Cronyism in America [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.freedompartners.org/issues/cronyism-in-america/ 29. Grimshaw C. Offshore, on radar / S. Grimshaw // Legal Week. – 2004. – № 11. – P. 2–5. 30. Helping Countries Combat Corruption. The Role of the World Bank. Poverty Reduction and Economic Management // The World Bank. – September, 1988. – R. 8. 31. Lauth H.-J. Informal Institutions and Democracy / H.-J. Lauth // Democratization. – 2000. – Vol. 7. – No 4. – P. 21–50. 32. Nadler J. Favoritism, Cronyism, and Nepotism / Judy Nadler and Miriam Schulman [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.scu.edu/ethics/practicing/focusareas/government_ ethics/introduction/cronyism.html. 33. Our crony-capitalism index [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.economist.com/news/international/ 21599041-countries-where-politically-connected-businessmen-are-most-likely-prosper-planet. 34. Solomon D. Nepotism, patronage and the public trust / D. Solomon. – 27 February 2014 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.integrity.qld.gov.au/library/document/catalogue/speeches-articles/ Nepotism%20and%20the% 20public% 20trust%20(2).pdf.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua